

СТАНОВИЩЕ
ЗА
ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ НА
АНИТА ГЕОРГИЕВА БЕДНИКОВА-ХРИСТОВА
НА ТЕМА
**“ИНВАЛИДНОСТТА КАТО СОЦИАЛНА ГРАНИЦА ПРИ ЛИЦА С
РЕВМАТОЛОГИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ”**
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОНС „ДОКТОР“, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
3.1. СОЦИОЛОГИЯ, АНТРОПОЛОГИЯ И НАУКИ ЗА КУЛТУРАТА,
ДОКТОРСКА ПРОГРАМА СОЦИОЛОГИЯ, ЮЗУ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ОТ ПРОФ. Д-Р НИКОЛАЙ МИХАЙЛОВ, СУ „СВ. КЛ. ОХРИДСКИ“, ЧЛЕН НА
НАУЧНО ЖУРИ

Научен ръководител: Доц. д-р Марио Маринов

Обща характеристика на дисертационния труд. Дисертационният труд, който е представен за становище е съставен от увод, три глави, заключение, библиография, списък на използваните съкращения, 3 приложения, както и самооценка на приносите. Добавен е и списък на публикациите по темата на докторската дисертация. Те са три на брой в академични издания с научно рецензиране и отговарят на критериите за публикации, носещи необходимия брой точки според изискванията на Закона за РАСРБ и Правилника за неговото приложение. Трудът е разработен в обем от 238 страници, от които основен текст 207 страници, 3 таблици, 5 фигури и 34 графики. Използвани са 132 източника, от които 114 на български, 17 на английски, 1 на руски, като 24 от тях са печатни (литературни), 108 онлайн източника. Цялото изследване е изцяло релевантно на социологическия подход, ангажирано е с ясно изразена социологическа перспектива в научно-теоретичен и практико-приложен план и в този смисъл напълно съответства на докторската програма, в която е разработено. Разглежданият научен проблем е изключително актуален, притежава освен изследователски също и хуманистичен и морален акцент, както и има различни измерения – ценностни, социални и медико-философски. Изследването се отличава със задълбочено проучване на теоретичните източници, както и с умела работа с емпирични данни с количествени качествени методи, като демонстрира много добра практическа компетентност от страна на докторанта. Авторефератът е много подробен, структуриран е подходящо и вярно и изчерпателно предава съдържанието на дисертационния труд. Докторантът е приложил списък с три публикации по темата в научни сборници или периодика с научно рецензиране. Всички те са по темата на изследването и още веднъж доказват ангажирането на докторанта към избраната

тематика, както и с необходимостта да представи пред научната общност резултатите на своя труд. С това всички изисквания – формални и съдържателни – за допускане на дисертацията до публична защита и за придобиване на ОНС „доктор“ от страна на кандидата са изпълнени.

Съдържание, актуалност и основни научни акценти на изследването.

Дисертационният труд се отличава с методологическа последователност и много добро познаване на научния проблем от страна на дисертанта. Съдържателно и дисертабилно звучат и хипотезите на изследването, както и основната докторска теза (с. 10 -11). Инвалидността не е качество или атрибут на човек в личен или социален план, тя е резултат от социалното обкръжение, от социалната среда и следователно зависи от социалната структура на обществото. В този смисъл социологическият подход е изключително релевантен на целите и задачите на дисертацията¹. Авторът демонстрира изключително широка библиографска осведоменост като научно-теоретична основа на своята работа като използва работите както на български, така и на чужди автори, включително и много ценните и бих казал пионерни трудове в областта - тези на проф. д-рн Божидар Ивков. В първа глава авторът представя теоретичната същност и етимологията на инвалидността като физическо състояние и социалното отношение към нея, включително понятията, използвани при нейното обозначаване. Изложението е подробно и със задълбочен анализ на основните концепции/моделни - медицински и социален - за описание и обяснение на този феномен. Във втора глава докторантът е посветил усилия за изясняване на мястото и отношението към инвалидността в основните сфери на социалния живот, например трудова заетост, образование, здравеопазване, архитектурен достъп и мобилност, семейна среда. Успешно също така са описани и анализирани са някои от явленията, формиращи наличието на инвалидност като социална граница. Последното понятие е важно и основно за изследването и демонстрира оригиналния научен подход на младия изследовател. Според нея то донякъде съвпада с това за „социална бариера“, но предоставя възможност за едно по-ясно дефиниране на съществуващите социални явления и процеси формиращи рамка между здравето и болестта („разделителна линия в качеството ѝ на норма между състоянията здраве и инвалидност“, с. 76).

---

¹ „Заложените понятия „нетрудоспособност“ и „трудоспособност“ част от терминологията на осигурителното право и медицинските експертни комисии способстват за разделянето на „нас“ от „те“ или обособяване на т.нар. развалена идентичност (Гофман) спрямо човека с инвалидност“. (с. 103)

Трета глава е ключова за изследването и убедително доказва възможността на докторанта да използва социологическия метод за доказване на своите тези. Въз основа на проведените авторски социологически изследвания, количествено проучване чрез онлайн анкета и дълбочинни интервюта, са потърсени и анализирани факторите в процеса на формиране на социални граници при лицата с ревматични заболявания. Използвани са индуктивни и дедуктивни подходи за достигане до достоверност и валидност на репрезентация на резултатите и на обобщенията въз основа на проведените изследвания. Силно впечатление правят положените усилия за описание, обяснение и анализ на феномена на хроничната физическа болка („отъждествявана сама по себе си като заболяване“ – с.156) и нейните последици за личността с помощта на социологическия метод. Но този проблем носи и изключително силен морално-философски заряд. Болката е страдание, често пъти тя е неизбежна и дори иманентна за човека, но това не означава, че трябва да се примиряваме с нея, а да правим всичко възможно да я облекчим и по възможност – да я изцелим със знанията на медицината, да я споделим чрез моралния акт на състраданието, да намалим нейното негативно влияние чрез премислена социална политика – това е урокът на културната и религиозната традиции по отношение на нея. Важен аспект на изследването е и установяването на социалните отношения и роли към хората със заболявания (инвалиди), като авторът не крие, че личната си оценка, че „промяната на названието [на *лице с увреждания*] не винаги променя отношението“ (с. 166). Физическите препятствия в средата са симптом за социални отношения на дистанциране и дори изключване на хората със специфични заболявания². Това сякаш потвърждава тезата на Фуко, че „нормалното“ се осъществява чрез принципа на принудата. Авторът категорично настоява за необходимостта от въвеждането на термина „увреждане“ в контекста на нуждата от социално приобщаване, което да замени термини, които, освен че са семантично неточни, издават и остарели, маргинализиращи други хора социални отношения.

Оценка на получените научни и научно-приложни резултати и приноси.

Изложението на дисертационния труд представя едно успешно извършено и задълбочено изследване на проблемите на влиянието на хроничното ревматологично заболяване и социалните условия на живот спрямо лицата с този вид заболявания, формиращи инвалидността в социална граница като обществен феномен. Освен че

---

² „наличието на определени места на физически несъобразена околна среда за лица с увреждания, съществуващото социално отношение към другостта, формирано столетия назад”, с. 201

включва изясняване на теоретичните аспекти, то еднозначно доказва сериозните практически изследователски умения на своя автор. Докторантът демонстрира висока библиографско-теоретична осведоменост и умел подбор на значителен брой основни източници. Изложението се отличава с логическа последователност и задълбоченост на анализа, както и с отлично познаване на основните понятия, върху които той се гради. Висока научна релевантност на изследването придава анализа на конкретната социална ситуация и определянето на социалните бариери пред лицата с увреждания. Използваните метод на изследване – допитване – чрез анкета и интервю дава възможност да се намери емпиричното съответствие между цялостната теоретична концептуална рамка на изследването и проявлението ѝ в практиката на социалните институти и отношенията в самото общество. По оригинален начин са описани и обяснени модели, практики, политики, както и са направени важни практически препоръки във връзка с темата. Изключително силно впечатление прави обширната социологическа култура на докторанта, запознанството му с най-влиятелните автори – български и чужди, с изследователски трудове и публикации по темата, което му дава възможност да достигне до важни концептуализации в нея.

Заключение. Дисертационния труд, който ми беше представен за становище, има важни теоретична значимост и практическа стойност. Той съдържа собствена и оригинална теза, както и доказва уменията на автора си самостоятелно да проучва, чрез подходящо избрани методи, както и да достига до достоверни и аргументирани изводи с помощта на социологическото знание. Изследването е разработено във важна социологическа перспектива с достатъчна теоретична дълбочина и практическа значимост по важен и актуален социален проблем. Потвърждавам положително самооценката за научните приноси, между които бих открил събраната база данни за инвалидността при ревматични заболявания, както и конкретните препоръки за законови промени за отстраняване на съществуващи социално ограничаващи практики. **Убедено предлагам** на уважаемите членове на Научното жури да **присъдят** на *АНИТА ГЕОРГИЕВА БЕДНИКОВА-ХРИСТОВА* ОНС „доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата за дисертационния и труд на тема *„ИНВАЛИДНОСТТА КАТО СОЦИАЛНА ГРАНИЦА ПРИ ЛИЦА С РЕВМАТОЛОГИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ“*.

Проф. д-р Николай Михайлов,
14.06.2024 г.

REVIEW

by Prof. Nikolay Kirilov Mihailov, PhD, Sofia University "St. Kl. Ohridski", FJMC, Department of Communication, Public Relations and Advertising, member of the scientific jury on the procedure for obtaining the educational and scientific degree PhD in a professional field 3.1. Sociology, Anthropology and Cultural Sciences, PhD Program in Sociology, SWU "Neofit Rilski" with PhD thesis on topic **"Disability as a social border in persons with rheumatologic diseases"** by Anita Georgieva Bednikova-Christova

Scientific supervisor: Assoc. Prof. Mario Marinov, PhD

1. General characteristics of the dissertation work. The dissertation submitted for opinion is composed of an introduction, three chapters, a conclusion, a bibliography, a list of abbreviations used, 3 appendices, as well as a self-evaluation of the contributions. A list of publications on the topic of the doctoral dissertation has also been added. There are three of them in peer-reviewed academic publications and they meet the criteria for publications carrying the required number of points according to the requirements of the Law and the Regulations for its application. The work is developed in a volume of 238 pages, of which the main text is 207 pages, 3 tables, 5 figures and 34 graphics. 132 sources were used, of which 114 in Bulgarian, 17 in English, 1 in Russian, 24 of which are literary, 108 online sources. The entire research is entirely relevant to the sociological approach, is committed to a clearly expressed sociological perspective in a scientific-theoretical and practical-applied plan, and in this sense fully corresponds to the doctoral program in which it was developed. The examined scientific problem is extremely topical, it has, in addition to research, a humanistic and moral accent, as well as different dimensions - value, social and medical-philosophical. The research is distinguished by a thorough exploration of theoretical sources as well as skillful handling of empirical data with quantitative qualitative methods, demonstrating very good practical competence on the part of the PhD student. The abstract is very detailed, structured appropriately and faithfully and comprehensively conveys the content of the dissertation work. The PhD student has attached a list of three publications on the topic in peer-reviewed scientific journals or periodicals. All of them are on the topic of the research and once again prove the commitment of the doctoral student to the chosen topic, as well as the need to present the results of his work to the scientific community. With this, all the requirements - formal and substantive - for the admission of the dissertation to public defense and for the acquisition of the educational and scientific degree "PhD/Doctor" by the candidate have been fulfilled.

2. Content, relevance and main scientific highlights of the study. The dissertation work is distinguished by methodological consistency and a very good knowledge of the scientific problem on the part of the dissertation student. The hypotheses of the research, as well as the main doctoral thesis (p. 10-11), sound substantial and dissertational. Disability is not a quality or attribute of a person in a personal or social plan, it is a result of the social environment, of the social environment and therefore depends on the social structure of the society. In this sense, the sociological approach is extremely relevant to the goals and tasks of the dissertation. The author demonstrates an extremely wide bibliographic awareness as a scientific-theoretical basis of his work by using the works of both Bulgarian and foreign authors, including the very valuable and I would say pioneering works in the field - those of Prof. DSc. Bozhidar Ivkov. In the first chapter, the author presents the theoretical essence and etymology of disability as a physical condition and the social attitude towards it, including the concepts used in its designation. The exposition is detailed and with an in-depth analysis of the main concepts/models - medical and social - for describing and explaining this phenomenon. In the second chapter, the doctoral student has devoted efforts to clarify the place and attitude towards disability in the main spheres of social life, for example, employment, education, health care, architectural access and mobility, family environment. Some of the phenomena forming the presence of disability as a social boundary have also been successfully described and analyzed. The last concept is important and fundamental to the research and demonstrates the original scientific approach of the young researcher. According to her, it somewhat coincides with that of a "social barrier", but provides an opportunity for a clearer definition of the existing social phenomena and processes forming a framework between health and illness ("a dividing line in its quality as a norm between the states of health and disability", p. 76).

The third chapter is key to the study and convincingly proves the possibility of the doctoral student to use the sociological method to prove his theses. Based on the author's sociological research, quantitative research through an online survey and in-depth interviews, the factors in the process of forming social boundaries among persons with rheumatic diseases were searched and analyzed. Inductive and deductive approaches were used to reach the credibility and validity of the representation of the results and of the generalizations based on the conducted research. A strong impression is made by the efforts made to describe, explain and analyze the phenomenon of chronic physical pain ("identified in itself as a disease" - p.156) and its consequences for the personality with the help of the sociological method. But this problem also carries an extremely strong moral-philosophical charge. Pain is suffering, often it is inevitable and even immanent for man, but this does not mean that we should put up with it,

but do everything possible to relieve it and if possible - to heal it with the knowledge of medicine, to share through the moral act of compassion, to reduce its negative influence through thoughtful social policy - this is the lesson of cultural and religious traditions regarding it. An important aspect of the research is also the establishment of social relations and roles towards people with diseases (disabled), and the author does not hide his personal assessment that "changing the name [of a person with disabilities] does not always change the attitude" (p. 166). Physical obstacles in the environment are a symptom of social relations of distancing and even exclusion of people with specific diseases. This seems to confirm Foucault's thesis that the "normal" is realized through the principle of coercion. The author strongly insists on the need to introduce the term "disability" in the context of the need for social inclusion, to replace terms that, in addition to being semantically inaccurate, betray outdated social relations that marginalize other people.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results and contributions.

The exposition of the dissertation presents a successfully carried out and in-depth study of the problems of the influence of chronic rheumatologically disease and the social conditions of life in relation to persons with this type of disease, forming disability in a social boundary as a social phenomenon. Besides clarifying the theoretical aspects, it unequivocally proves the serious practical research skills of its author. The doctoral student demonstrates high bibliographic-theoretical awareness and skillful selection of a significant number of primary sources. The exposition is distinguished by logical consistency and depth of analysis, as well as by excellent knowledge of the basic concepts on which it is built. High scientific relevance of the study is given by the analysis of the specific social situation and the definition of social barriers to persons with disabilities. The used research method - survey - through a survey and an interview makes it possible to find the empirical correspondence between the overall theoretical conceptual framework of the study and its manifestation in the practice of social institutions and relations in society itself. Models, practices, policies are described and explained in an original way, as well as important practical recommendations are made in relation to the topic. An extremely strong impression is made by the extensive sociological culture of the doctoral student, his acquaintance with the most influential authors - Bulgarian and foreign, with research works and publications on the subject, which gives him the opportunity to reach important conceptualizations in it.

4. Conclusion. The dissertation, which was presented to me for opinion, has important theoretical significance and practical value. It contains its own and original thesis, as well as proves the skills of its author to independently research, through appropriately chosen methods,

as well as to reach reliable and reasoned conclusions with the help of sociological knowledge. The research was developed in an important sociological perspective with sufficient theoretical depth and practical significance on an important and current social problem. I affirm positively the self-assessment for scientific contributions, among which I would highlight the collected database on disability in rheumatic diseases, as well as the specific recommendations for legal changes to eliminate existing socially restrictive practices. **I strongly suggest to the respected members of the Scientific Jury to confer to ANITA GEORGIEVA BEDNIKOVA-HRISTOVA** educational and scientific degree "PhD/doctor" in professional direction 3.1. Sociology, anthropology and cultural sciences for the dissertation and thesis on "**DISABILITY AS A SOCIAL BORDER IN PEOPLE WITH RHEUMATOLOGIC DISEASES**".

Prof. Nikolay Mihailov, PhD

14.06.2024